

Visinventarisatie in Kromme Rijn en Langbroekerwetering nabij Odijk

Tekst en foto's: R. Bakels & W. van Emmerik

Het gebied van Langbroekerwetering en Kromme Rijn ligt ten zuidoosten van de stad Utrecht. De noordelijke begrenzing wordt gevormd door de Utrechtse Heuvelrug, en de zuidelijke begrenzing van dit gebied wordt gevormd door de dijken van de Lek. Kenmerken zijn een coulisselandschap rondom de oude ontginningen langs de Langbroekerwetering en een meer open landschap met restanten van dijken, stroomruggen en wielen in het stroomgebied van de Kromme Rijn. De Langbroekerwetering werd in het kader van ontginningen in de 12^e eeuw gegraven. De Kromme Rijn daarentegen is een in 1122 afgedamd overblijfsel van de oude loop van de Rijn, (Koning, 2008). Het gebied van de Langbroekerwetering watert via een stuw af in de Kromme Rijn bij Odijk. Op deze interessante plek organiseerden leden van RAVON Utrecht en KNNV Utrecht op 8 september een gezamenlijke excursie om vissen te inventariseren.

Aanpak

Het deel van het stroomgebied dat onderzocht is, omvat vrijwel de gehele omloop van de Kromme Rijn rond Odijk en de aantakking van de Langbroeker Wetering bij de stuw. (zie fig 1). Hierdoor zijn we in feite in drie kilometerhokken actief geweest. De bemonstering werd uitgevoerd met steeknetten. Na het op naam brengen werden de vissen weer teruggezet op het vangstpunt. Van elke bemonsteringslocatie zijn ook een aantal habitatgegevens genoteerd (tabel 1). Naast vissen zijn er ook (aquatische) ongewervelden genoteerd.

Resultaten en discussie

Habitat

In totaal werden op korte afstand van elkaar vijf locaties bemonsterd (figuur 1). Vier locaties (2-5) bevonden zich in de Kromme Rijn en één in de Langbroekerwetering (nr. 1). De grootste afstand tussen twee aangrenzende locaties (1-5) bedroeg ca. 1000 m. Van iedere locatie zijn habitatgegevens vermeld (zie tabel 1). Met uitzondering van locatie 5 was er overal sprake van stromend water, hoewel deze in de Langbroekerwetering gering was. Bij monsterlocatie 3 werd ook tot circa 3 meter stroomopwaarts in de Woerdwetering gevist. Dit verklaart waarschijnlijk de grotere abundantie van de waterplanten omdat dit zijwatertje

smaller, ondieper en minder aan stroming onderhevig is. Bij locatie 5 is in een ondiepe plasberm binnen de beschoeiing gemonsterd.

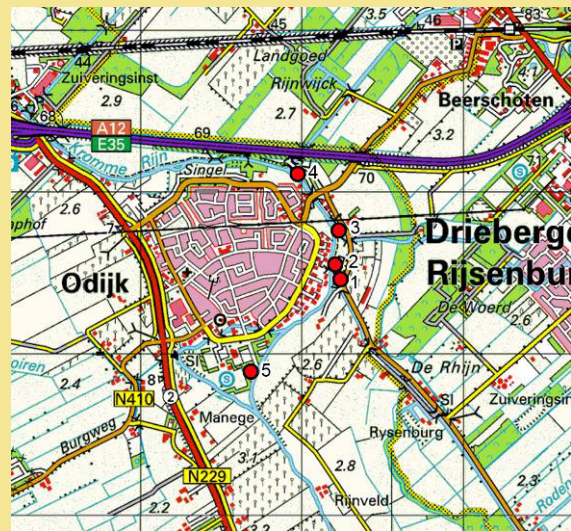

Fig 1: ligging van de monsterpunten 1-5

Vissen

In de Langbroekerwetering zijn acht soorten en in de Kromme Rijn zeven soorten waargenomen. Totaal zijn er 12 soorten waargenomen, waarvan vier soorten aan beide zijden van de stuw. In de ondiepe aantakking van de Woerdwetering is een groot aantal juveniele vissen aangetroffen die in het veld niet eenvoudig te determineren zijn. Vermoedelijk betreft het brasem/kolblei of blank/rietvoorn. De aantallen niet te determineren juvenielen staan niet vermeld in tabel 2.

Tabel 1: Habitatgegevens van de bemonsteringslocaties Langbroekerwetering (locatie 1) en Kromme Rijn (locaties 2-5) bij Odijk

Parameters	LOCATIE				
	1	2	3	4	5
Max. breedte	6 m	15 m	15 m	15 m	3 m
Max. diepte	1,2 m	1,2 m	1,3 m	1,3 m	0,6 m
Oeverhoogte	0,5 m	tot 0,6 m	0,4 m	0,4 cm	geen
Beschoeiing	afwezig	aanwezig	aanwezig	aanwezig	aanwezig
Bodem	zand met puin	zand	zand	zand	zand
Dikte sliblaag	2 cm	onbepaald	onbepaald	onbepaald	onbepaald
Stroming	ja	ja	ja	ja	nee
Overige opm.	-	-	-	-	in plasberm

De afmetingen van de gevangen snoeken lag tussen de 10 en 30 cm.

Van de waargenomen soorten zijn de bittervoorn en de kleine modderkruiper beschermd. Het verschil in habitat tussen Langbroeker Wetering en Kromme Rijn zien we enigszins weerspiegeld in de vertegenwoordigers van de verschillende ecologische gilden. In de Langbroeker Wetering met de typering hoofdwatgang (Kroes *et al.*, 2006) treffen we vier limnofiele soorten aan (bittervoorn, rietvoorn, tiendoorn en zeelt), terwijl het voorkomen van de reofiele rivierdonderpad beperkt lijkt tot de Kromme Rijn.

Het meest opmerkelijke is het voorkomen van

werden gevangen in variabele waterdiepten (Geerdes *et al.* 2003).

Ongewervelden

Hoewel het inventariseren van vissen het zwaartepunt van dit veldwerk was, werd er door de waarnemers een aantal ongewervelden waargenomen. Zo werd melding gemaakt van: gevlekte Amerikaanse rivierkreeft (zeer abundant); wolhandkrab; korfmossel; driehoeksmossel; waterschorpioen; weidebeekjuffer (im.) en verscheidene jufferlarven.

Samenvatting / conclusie

Tijdens deze veldexcursie is gekeken naar de soortenrijkdom van vissen in een relatief klein stuk van de Kromme Rijn en het daar op aansluitende deel van de Langbroeker Wetering. Er is alleen met schepnetten gemonsterd en dat leverde in totaal 12 soorten op. Dat is ongeveer de helft van het aantal soorten (23) die bij een eerdere

Foto: P. van Hoof

Tabel 2: Vangstgegevens (soorten en aantallen) per monsterlocaties

Vissoort	Locatie					Totaal
	1	2	3	4	5	
Baars		5	3	2		10
Bittervoorn	4					4
Blankvoorn			2		4	6
Brasem/ kolblei (juвениel)	3					3
Kleine Modderkruiper		2	3	1	14	20
Marmorgrondel		8	2	4		14
Pos		1				1
Rietvoorn (=ruisvoorn)	1					1
Rivierdonderpad		4	1			5
Snoek			2	1		3
Tiendooorn	1					1
Zeelt	1					1

relatief veel marmorgrondels. Deze vis is een eurytope exoot die van oorsprong voorkomt in de Kaspische-, en Zwarte Zee en de estuaria aldaar (Spikmans & Kranenbarg, 2006). Deze vis is waarschijnlijk via de Donau en het Main-Donaukanaal met een succesvolle opmars naar onze streken begonnen, en komt nu voor in het stroomgebied van de Rijn. Bij een eerdere grote inventarisatie van de Utrechtse wateren (De Jong *et al.*, 2003) werd nog geen melding gemaakt van deze vis. Bij een inventarisatie in 2006 werden er in de Kromme Rijn zes exemplaren aangetroffen (Hoogerwerf & Boonman, 2006) en nu werden er binnen een afstand van ca. 1000 meter al 14 exemplaren gevangen.

Het biermpje werd bij deze inventarisatie niet waargenomen. Dit vonden we nogal verrassend omdat in september 2003 tijdens een schepnet inventarisatie in de nabijgelegen km-blokken 32-51-23 (omgeving Niënhof) en 32-51-24 (noordelijk van Bunnik) meer dan 30 biermpjes

uitgebreide inventarisatie van Kromme Rijn en Langbroeker Weteringgebied in 2005 werd waargenomen (Hoogerwerf & Boonman, 2006). De relatief grote hoeveelheid marmorgrondels is net zo verrassend als de opmerkelijke afwezigheid van het biermpje in onze schepnetten. Wellicht is de oprukkende marmorgrondel hier debet aan, want competitie door deze vis met andere bodemvissen is niet uit te sluiten (Spikmans, 2007).

Met dank aan de andere veldwerkers: Floris Brekelmans, Nine Ebben, Marcel Hoppers, Peter Heuts, Tom Heuts, Arthur Hoffmann, Jouke

v.d. Kamp, Wouter Kanneworff, Evert Jan v.d. Kleij, Geert Koning, Theo Traas. En voor de tip van de excursielocatie: Theo de Jong en Bert Geerdes.

Literatuur

Geerdes, B., A. Cornelissen, G. Keizer, W. van Emmerik, R. Bakels 2003. Visinventarisatie Kromme Rijn 19 september 2003 RAVON Utrecht.

Have T. van der, P. Huigen, R. Vogel, 2003. Topografische Inventarisatieatlas voor flora en fauna van Nederland. Vogelbescherming Nederland, Zeist

Hoogerwerf, G. & M. Boonman, 2006. Visstandbemonstering en visstand beoordeling Kromme Rijn en watergangen Langbroekerweteringgebied 2005. Natuurbalans-Limes Divergens BV, Nijmegen.

Jong, Th. H. de, R. Beenen, P. Heuts, 2003. Atlas van de Utrechtse vissoorten. Provincie Utrecht & Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Utrecht.

Koning, G. P. , 2008. Het Landschap van Langbroekerwetering & Kromme Rijn. IVN Consulentenschap Utrecht

Kroes, M.J., R.A.A. van Aalderen, W.A.M. van Emmerik, 2006. Gebiedsvisie Kromme Rijn Oost. Sportvisserij Nederland, Bilthoven i.o.v. Visserijplatform Stichtse Rijnlanden.

Spikmans, F & J. Kranenbarg, 2006. Herkenning zoetwatervissen. Stichting RAVON, Nijmegen.

Spikmans, F. 2007. Portret van een exoot: de marmergrondel. RAVON Nieuwsbrief verspreidingsonderzoek vissen 1(3)

Nieuwe vissoort ontdekt in Nederland! Pontische Stroomgrondel

Tekst: N. van Kessel, M. Dorenbosch & F. Spikmans; foto: M. Dorenbosch

Medewerkers van bureau Natuurbalans en Stichting RAVON hebben op 11 maart 2009 in de Waal, ter hoogte van de energiecentrale bij Nijmegen, een nieuwe vissoort ontdekt: de Pontische stroomgrondel (*Neogobius fluviatilis*). De grondel, een soort uit de familie van de Gobiidae, is aangetroffen tijdens de uitvoering van de Actieve Vismonitoring Zoete Rijkswateren van Rijkswaterstaat Waterdienst.

Van nature komt de Pontische stroomgrondel voor in de rivieren rond de Zwarte Zee. Door de aanleg van het Main-Donau kanaal tussen de Donau en de Rijn heeft de soort zich kunnen uitbreiden naar het stroomgebied van de Rijn. In 2008 is de Pontische stroomgrondel voor het eerst in het Duitse deel van het Rijnsysteem gezien en nu is dus ook het voorkomen in het

Nederlandse deel van de Rijn vastgesteld. De Pontische stroomgrondel bereikt een lengte van ongeveer 20 cm en valt op door de zuignap, gevormd door aaneengegroeide buikvinnen.

Voor meer informatie, zie www.ravon.nl (gebruik zoekfunctie)

